

Gyulai Iván

A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS

Fenntartható fejlődési stratégiák

Tananyag döntéshozók számára

III. rész

Tartalomjegyzék

Gyulai Iván: A Fenntartható Fejlődés – Fenntartható fejlődési stratégiák

Bevezetés.....	3
1. Fenntartható fejlődési stratégiák az Európai Unióban.....	3
1.1. A tagállamok fenntartható fejlődési stratégiái.....	6
2. Magyarország Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiája.....	8
3. Helyi, fenntartható fejlődési stratégiák (HF 21).....	13
4. A jövő stratégiái.....	15
4.1. Globális léptékű fenntarthatósági törekvések.....	16
4.2. A Jackson jelentés.....	17
4.3. A Stiglitz jelentés.....	18
4.4. Elképzelések a társadalmi igazságosság javítására.....	19

A tananyag a „Képzéssorozat diákoknak és multiplikátoroknak a fenntartható életmód népszerűsítésére” KEOP-6.1.0/B/11-2011-0142 számú pályázat keretén belül jött létre.

Jelen dokumentum tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió hivatalos álláspontját.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Bevezetés

Ennek a résznek a célja, hogy megismerjük, az egyes nemzetek, közösségek milyen célokat, feladatokat tűznek ki a fenntartható fejlődés megvalósítása érdekében. Meg kell jegyezni azonban, hogy hiába vannak fenntartható fejlődési stratégiák, ha azok végrehajtására nincs meg a megfelelő elszántság, politikai akarat. A helyzetet nehezíti, hogy egy tanulási folyamatnak vagyunk az elején, így magukat a stratégiákat is kritikával kell fogadni.

1. Fenntartható fejlődési stratégiák az Európai Unióban

Mielőtt ezt a fejezetet elolvassa, válaszoljon a következő kérdésekre:

Mi a Lisszaboni Stratégia (2000) célkitűzése? (Nem a Szerződés, 2007)

Milyen célokat fogalmazott meg az Európai Unió Fenntartható Fejlődési Stratégiája? (Göteborg 2001)

Milyen fő céljai vannak az EU 2020 Stratégiának? (2010)

A felmérések szerint az EU állampolgárait leginkább érdeklő társadalmi problémák a következők: a foglalkoztatás, a gazdasági növekedés, a környezet állapota és a szociális háló megléte. A fokozódó globális gazdasági verseny és Európa népességének elöregedése azzal fenyeget, hogy a növekedés üteme leáll, vagy minimális szintre csökken. A megoldás érdekében Lisszabonban (2000) az Európai Tanács új stratégiai célt állított az Unió elé: „az Uniónak a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes a fenntartható gazdasági növekedésre, miközben több és jobb munkahelyet és erősebb társadalmi összetartást teremt”. A célkitűzések között szerepelt a megújuló energiaforrások részarányának növelése, a transeurópai közlekedési hálózatok fejlesztése, a K+F-re fordított kiadások emelése, továbbá a foglalkoztatási ráta növelése. Mindezeket 2010-ig kívánták teljesíteni. 2005-ben újra-indították a programot, mert a sok cél és feladat a bürokrácia fogságába esett. Elsődleges lett a „**növekedés és foglalkoztatás**”, az infrastruktúra, a társadalmi és gazdasági kohézió, valamint a kutatás-fejlesztés erőteljesebb támogatása.

Ezt követően a Tanács 2001-ben fogadta el a Közösség Fenntartható Fejlődési Stratégiáját, amelyet Göteborgi Stratégia néven ismerünk, „Egy fenntartható Európa felé” címen. A Stratégia a Lisszaboni stratégia kiegészítése és továbbfejlesztése a környezeti dimenzióval.

A Stratégia szerint a fenntartható fejlődést a következő tényezők gátolják:

- a globális felmelegedés,
- az egészséget fenyegető környezeti kibocsátások (mérgező vegyszerek, élelmiszerbiztonság),
- a szegénység, társadalmi kirekesztettség,
- a népesség elöregedése,
- a biodiverzitás csökkenése (halállomány, talajvesztés, stb.),
- a közlekedés mértékének növekedése (városok terjeszkedése, szennyezettség).

A Stratégia azonnali cselekvést sürgetett a társadalmi és szektorális érdekek között feszülő ellentét feloldására, a különböző szakpolitikák összehangolására.

Néhány célkitűzés a Stratégiából, amelyek leginkább szükségesek lettek volna a változásokhoz:

- Minden politika legfőbb törekvése a fenntartható fejlődés legyen.
- A Közös Agrárpolitika 2002-es felülvizsgálatakor a minőség előnyben részesítése (organikus, környezetbarát).
- A Közös Közlekedési politika támogassa a környezetbarát közlekedést.
- A fenntartható fejlődés személete, ismeretei jelenjenek meg az oktatás rendszerében.
- Az EU ragaszkodik hozzá, hogy más fejlett országok is teljesítsék a Kiotói Jegyzőkönyvet.
- Energiatermékek adójáról szóló direktíva 2002-ig.

- 2010-ig fosszilis üzemanyagok támogatásának megszüntetése.
- 2010-ig alternatív üzemanyagok fogyasztása 7 %, 2020-ig 20 % a teljes fogyasztásban.
- 2003-ig EU szabályozás a környezeti felelősségről.
- A GDP növekedése és a szállítás növekedése közötti közvetlen kapcsolat megszüntetése.
- Tömegközlekedés előtérbe helyezése, a közúti szállítás 2010-ben ne haladja meg az 1998-as szintet.
- Megállapodás arról, hogy 2005-re a különböző szállítási formák költségei tartalmazzák a társadalmi költségeket is.
- 2003-ban úthasználati díj bevezetése.

A Bizottság konkrét javaslatai a végén nem kerültek be a Tanács által elfogadott záródokumentumba, noha a Stratégiában benn maradtak. Barcelonában 2002-ben az Európai Tanács kiegészítette a stratégiát az ún. külső dimenzióval, az Európai Unió pedig támogatta a johannesburgi fenntartható fejlődésről szóló világcsúcs következtetéseit. Mivel már 2005-ben látták, hogy a Lisszaboni Stratégia céljai nehezen fognak teljesülni, ezért megújították a Stratégiát, és nemzeti akcióterveket készítettek, amelyekben a hangsúlyt a gazdasági növekedésre tették.

„Az Európai Unió célja egy olyan társadalom létrehozása, amely a szabadságon, demokrácián, az alapvető jogok tiszteletben tartásán, az esélyegyenlőség előmozdításán, valamint a nemzedékek közötti és nemzedékek közötti szolidaritáson alapul. Európa fenntartható fejlődéséért fog munkálkodni, amely kiegyensúlyozott gazdasági növekedésen, árstabilitáson valamint nagy versenyképességű, teljes foglalkoztatottságot, magas szintű oktatást és társadalmi haladást célul kitűző szociális piacgazdaságon alapul, és amely a környezet magas fokú védelmével és minőségének javításával párosul. ... A megújult lisszaboni stratégia a fenntartható fejlődés átfogó célkitűzésének egyik lényeges összetevője, amely lehetővé teszi, hogy egy dinamikusabb gazdaság motorját használjuk tágabb társadalmi és környezeti ambícióink táplálásához. A két stratégia közötti szinergia lehetővé teszi számunkra egy dinamikus és fenntartható társadalom irányába történő elmozdulást.”

Talán érdekes és tanulságos, hogy 2000-ben megszületett a Lisszaboni, majd 2001-ben a Göteborgi Stratégia, de a fenntartható fejlődés elveit csak egy 2005-ben megjelent közlemény fogalmazta meg. Az Európai Tanács 2007-ben kérte fel a Bizottságot, hogy 2009 júniusáig nyújtsa be az EU Fenntartható Fejlődési Stratégiáról szóló második jelentését. Az Európai Bizottság 2009 júliusában adta ki azt a közleményét, amely „A fenntartható fejlődés elvének általános érvényesítése az uniós szakpolitikákban: Az Európai Unió fenntartható fejlődési stratégiájának 2009. évi felülvizsgálata” címet viselte, és amely értékelte a Fenntartható Fejlődési Stratégiát.

A felülvizsgált Stratégia a következő területeken jelölte ki fő céljait:

- Éghajlatváltozás és tiszta energia
- Fenntartható közlekedés
- Fenntartható fogyasztás és termelés
- A természeti erőforrások megőrzése és az azokkal való gazdálkodás
- Közegészségügy
- Társadalmi befogadás, demográfia és migráció
- Globális szegénység és a fenntartható fejlődést érintő kihívások
- Oktatás és képzés
- Kutatás és fejlesztés

Igaz, hogy alig valósult meg valami az elhatározásokból, de máris újabb, és ambiciózusabb célokkal találjuk magunkat szemben a Lisszaboni Stratégia 2020-ig tartó folytatásában. A környezeti szempontok integrációja itt már teljesen megvalósul, beleolvad a növekedési célokba. Az Unió szilárdan hiszi, lehet úgy növekedni, hogy az ne járjon a környezeti terhek növekedésével. Ezek a célok az „EU 2020 Stratégia” részeként fogalmazódtak meg, amely 2010-ben került elfogadásra. A Stratégia tudásalapú, erőforrás-hatékony, alacsony szénkibocsátású gazdaságot kínál, inkluzív, intelligens és fenntartható növekedéssel.

Új fogalmakat tanulhatunk meg! Inkluzív, intelligens és fenntartható növekedés. Az inkluzív azt jelenti, hogy a gazdasági növekedés előmozdítja a magas foglalkoztatási arányt, a szociális és területi hátrányok felszámolását. Az intelligens növekedés az európai polgárok tudásszintjének növekedését, a kutatás-fejlesztés fellendítését, és a digitális társadalom beteljesülését célozza, míg a fenntartható növekedés a környezeti szempontokat figyelembe vevő gazdasági növekedést.

A Stratégia 2020-ra öt cél teljesítését kéri az Unió egészétől:

I. Foglalkoztatás

Biztosítani kell, hogy a 20–64 évesek körében a foglalkoztatottság aránya elérje a 75%-ot. (Nők esetében ez 63%, férfiaknál 76% jelenleg, az európaiak 10%-kal kevesebb munkaórát dolgoznak le, mint az amerikaiak.)

II. K+F/innováció

Az EU (köz- és magánforrásból származó) GDP-jének 3%-át a kutatás-fejlesztésre és az innováció ösztönzésére irányuló beruházásokra kell fordítani. (2007-ben ez nem érte el a 2%-ot.)

III. Éghajlatváltozás/energia

A megújulókkal való helyettesítés csökkenti a kiszolgáltatottságát az Uniónak a külső forrásoktól, megtakarítást jelent. A hatékonyságnöveléssel és a megújulókkal kapcsolatos cél összesen 1 millió munkahelyet hozhat létre.

Az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását 20%-kal csökkenteni kell az 1990-es szinthez képest (Kiotóban az Unió 2012-re 8%-os csökkentést vállalt, talán megvalósul.)

A megújuló energiaforrások arányát 20%-ra kell növelni.

Az energiahatékonyságot 20%-kal kell javítani.

IV. Oktatás

A lemorzsolódási arányt 10% alá kell csökkenteni.

EI kell érne, hogy a 30 és 34 év közötti uniós lakosok legalább 40%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezzen. (80 millió embernek alacsony fokú, vagy alapvégzettsége van, ez a teljes népesség 16%-a.)

V. Szegénység/társadalmi kirekesztés

Legalább 20 millióval csökkenjen azok száma, akik nyomorban és társadalmi kirekesztettségben élnek, illetve akik esetében a szegénység és a kirekesztődés reális veszélyt jelent. (80 millió embert, ezen belül 19 millió gyereket veszélyeztet a szegénység, a foglalkoztatottak 8%-a a szegénységi küszöb alatt él.)

Meglehet, hogy a fenti célok kívánatosak, de az kérdés, el lehet-e ezeket együttesen érne. Javítható-e a lemaradt csoportok jóléte, növelhető-e a versenyképesség és a környezet állapota egyszerre? Az is eldöntendő, nem nőtt-e már elég nagyra az európai gazdaság ahhoz, hogy a jelenlegi szint megtartása mellett egy igazságosabb elosztással csökkentse a szegénységet, és a hatékonyság-növekedésen keresztül ledolgozza környezeti hátrányait?

A jelenlegi tendenciák azt bizonyítják, hogy a stratégiai elképzelések sem a gazdasági növekedést, sem a szegénység felszámolását, sem pedig a környezeti gondok fokozódását nem tudták kezelni.

Ennek sokféle oka lehet. A legjobb feltételezés, hogy az intézkedések az idő rövidsége miatt még nem hoztak eredményt, a pozitív hatások a későbbiek során jelennek majd meg. Negatív feltételezés, hogy a különböző szakpolitikák a hangoztatott integráció ellenére sem állnak összhangban, kontraproduktívak egymásra nézve.

Az eredmények értékelésénél nem veszik figyelembe az EU gazdasági és társadalmi aktivitásának a világ maradék részére hátrított negatív externáliáit, sem környezeti, sem társadalmi értelemben. Ezt egy globalizált világban szinte reménytelen számszerűsíteni, de alapvető összefüggések felfedezhetők. A leginkább látható negatív hatás a Közösségek energia- és éghajlat politikájának

együttes következménye. Az agro-üzemanyagok bevonása a hajtóanyagok körébe, annak kötelező bekeverési aránya, már ezen az alacsony szinten is, (2010-ben 5,75%) jelentős nem kívánt hatást vont magával az Európán kívüli területeken. Miközben a Közösségek éppen csökkenteni szeretnék az intézkedés révén az ÜHG kibocsátást, a lehetséges megtakarítások sokszorosát veszítik el a természetes ökoszisztémák mezőgazdasági területté való átalakítása révén. Amíg az Unió 2012-ig célul tűzte ki a biológiai sokféleség hanyatlásának a megállítását, addig az üzemanyag direktívájával a trópusi égővön a természetes ökoszisztémák átalakítását és fajok tucatjainak pusztulást okozta. Az Unió élharcosa a szociális egyenlőségnek, és harcol a kirekesztés ellen, fenti politikájának következtében azonban őslakosok ezrei veszítik el a tulajdonukban lévő egyetlen erőforrásukat, a földjüket. Miközben hangoztatja a fenntarthatóságot, addig fenntarthatatlan trendeket indít el a harmadik világban, megszünteti az élelmiszer önrendelkezést, hozzájárul az élelmiszerek árának emelkedéséhez, a talaj, a biológiai sokféleség degradációjához, a helyi kultúrák felszámolásához.

Sajátos módon az éghajlatváltozás elleni küzdelem kapcsán is megjelent a karbonszivárgás jelensége, amely közvetlenül, vagy közvetve kikényszeríti a szennyező tevékenységek kihelyezését a harmadik világba, ahol a különböző ipari aktivitások szabályozatlan környezeti feltételek között folynak. Az otthoni környezet megtisztításának az árát így a globális környezet fizeti meg. A külső költségek bemutatása nélkül nem lehetséges a Közösségeken belül elért eredményeket hitelesen megítélni.

A kudarcok további oka lehet, hogy a fenntarthatóság három szegmensének tekintett, és egyforma súllyal kezelendő, gazdasági, társadalmi és környezeti területek nincsenek kellőképpen összehangolva. Erre utal, hogy uniós szinten több, átfogó jellegű, kiemelt stratégia létezik, mint a növekedést és foglalkoztatást célzó Lisszaboni Stratégia és az EU Fenntartható Fejlődési Stratégia, de idetartozik az energiaügyi és éghajlat-változási csomag, valamint az integrált tengerpolitika is. Jól látható, hogy míg a Lisszaboni Stratégia a mindennapi, rövidtávú problémákra kíván válaszolni, addig a Fenntartható Fejlődési Stratégia egy hosszú távú stratégia, és az ütközés valóságos oka, hogy a rövidtávú növekedési érdekek ellentétesek a hosszú távú fenntarthatósági érdekekkel. Erre utal a gazdasági válság után kibontakozott intézkedési sor is.

Az EU és tagállamai – válaszul a gazdasági és pénzügyi válságra – intézkedéseket hoztak a pénzügyi rendszer megreformálására, a reálgazdaság támogatására, a foglalkoztatás előmozdítására és a globális fellendüléshez való hozzájárulásra. 2008 novemberében a Bizottság elindította a növekedésre és foglalkoztatásra irányuló átfogó fellendülési tervét, amely a kereslet ösztönzésére, a bizalom helyreállítására, a foglalkoztatás ösztönzésére és a társadalmi befogadásra irányuló intézkedéseket tartalmaz. Az Unió tehát nem szakított azzal az elképzeléssel, hogy a nem fenntartható világ bajaira a növekedés a gyógyír.

1.1. A tagállamok fenntartható fejlődési stratégiái

A fenntartható fejlődési stratégiák készítése az egyes országok számára lehetőséget ad arra, hogy a környezetpolitika tüneteket, okokat kezelő megközelítéséből kitörve a természeti környezet, a társadalom és a gazdasági problémáinak közös gyökereit próbálják feltárni, felismerve az összefüggéseket és a jelenségek egymásra hatását. Ezek a dokumentumok tehát akkor vihetnek bennünket a fenntarthatóság felé, ha képesek a mélyen húzódó okokat felismerni és kezelni. Ez azonban nem mondható el a tagországok stratégiáiról, azok általában megmaradnak az okokat kezelésénél, a megoldások nagyrészt a környezetpolitika szokványos megközelítéseit alkalmazzák. Ezek kulcsszavai az erőforrás hatékonyság, a kibocsátások csökkentése, a szabályozó eszközök bevezetése, a fogyasztói tudatosság fejlesztése, a gazdasági szereplők önkéntes vállalásai, az innováció és – mindenek előtt – a versenyképesség javítása. Egyébként is nagyrészt a stratégiáktól függetlenül folyamatban levő környezetpolitikai törekvéseket, eszközöket foglalják össze, ami összefügg azzal, hogy a stratégiák maguk nem tartalmaznak újszerű, problémákat és okokat feltáró elemzéseket. Önálló, a fenntarthatósági szempontokra építő

elemzések hiányában hiába várnánk olyan stratégiákat, melyek megfelelnek a szigorúan értelmezett fenntarthatósági szempontoknak.

A fenntartható fejlődés értelmezése a stratégiákban általában a környezeti és társadalmi problémák egymástól elszigetelt és gazdaságilag hatékony kezelését jelenti. A fenntartható fejlődés a stratégiák szerint megvalósítható a jelenlegi jóléti és fogyasztási szintek fenntartása mellett, a termékek ökológiai szempontú fejlesztésével, erőforrás hatékonysággal, illetve tudatos és jól informált fogyasztói döntésekkel.

A környezetpolitikai megközelítésen felül egyes stratégiák nagy hangsúlyt helyeznek a társadalmi szolidaritás és kohézió erősítésére, az önkéntesség és az önkéntes segítség bátorítására, ami valóban nagymértékben javíthatja a társadalom összetartását és a jelen generációk közötti megértést. Az erőforrásokhoz való hozzáférés esélyegyenlősége – mint frappáns válasz a szociális problémákra - nem kap hangsúlyt a stratégiákban. A társadalmi egyenlőtlenségeket a fejlett gazdaságú országok inkább tüneti kezelés jellegű megoldásokkal igyekeznek orvosolni, az erőforrások elosztásának elemzésébe nem mennek bele.

A környezettudatosság növelése minden stratégiában fellelhető törekvés, amely ugyanakkor veszélyt is rejt magában. A helytelenül értelmezett fenntarthatósági szemlélet elhitetheti a társadalommal, hogy mindenki megtette a magáét. Ez például a szokásos 'én szelektíven gyűjtök' jelenségben mutatkozik meg. Tekintve, hogy a stratégiák megközelítése nagyrészt nem felel meg a fenntarthatósági szempontoknak, ezért a környezettudatra gyakorolt hatás tekintetében azt mondhatjuk, hogy legfeljebb a csővégi környezetvédelmi válaszok felől tudatos fogyasztókat, vállalatokat és közigazgatást eredményezhetnek.

A közös teherviselés irányába hat, és ez több stratégiában fellelhető, a negatív externáliák beárazása. Ez a következő kérdéseket veti fel: mikor és milyen mértékben sikerül érvényesíteni az árakban a negatív externáliákat, illetve milyen módszerekkel állapítják majd meg a negatív hatások körét és azoknak a társadalom számára valós költségeit. Az externáliákat illető mélyebb kérdésekkel a dokumentumok nem foglalkoznak.

A globális együttélés elvének megvalósulását a stratégiák főleg generáción belül érvényesítik, az anyagi, egészségben és műveltségben, kulturális javakban kifejezett jólét társadalmi kiterjesztésével. Valóban erős a törekvés arra, hogy a jelen nemzedéken belüli különbségek csökkenjenek és minden állampolgár számára tisztességes életkörülményeket tudjanak teremteni. A jövő nemzedékek, illetve a más élőlények, élő rendszerek tekintetében mutatott felelősségérzet már korántsem mutatkozik meg ilyen meggyőzően.

A jövő nemzedékek szükségleteinek kielégítése jórészt az egyensúlyi költségvetés kialakításában és a további hitelfelvételek elkerülésében merül ki. Erőforrások szempontjából általános a technológiába vetett hit, azaz hogy az erőforrások szűkösségét az innováció képes lesz megoldani, míg az éltető, természetes rendszerek megőrzése tekintetében meglehetősen gyengék a stratégiák.

A fenntartó (?) termelői és fogyasztói mintázatok kialakítása nem az értékek, hanem a technológia által vezérelt megközelítést követi, kulcsszavai az erőforrás hatékonyság, a környezetbarát anyagok felhasználása és a fogyasztók tájékoztatása. A szerényebb fogyasztás és az ehhez igazodó termelés, gazdaság nem szerepel a felvetett témák között. A helyi erőforrások hasznosításának elsőbbsége és eltartó-képességük szerinti használata a stratégiák fenntartható energia témakörében jelenik meg, mint mikro szintű energiatermelés, illetve a megújuló energiaforrások egyes típusainál. (ez a mondat zavaros) Más területeken a helyi erőforrások hasznosítása nem jellemző, mint szemlélet, a természeti tőke nagyságát a dokumentumok nem mérik fel és nem vizsgálják annak eltartó képességét.

A különböző termelési, fogyasztói mintázatok összekapcsolásának területén egyes országok jelentős sikereket értek el néhány hulladéktípus esetében – pl. építési és bontási hulladékok – az újrahasznosítás aránya néhol megközelíti a 100%-ot, és a háztartási hulladékok esetében is magas újrahasznosítási arányokkal találkozhatunk. A termelés területén is jellemzőek a zárt

termelési láncokra és a kaszkád technológiákra való törekvések. Az ezen területen elért sikerek oka feltehetően az, hogy a problémákra technológiai választ lehetett adni. Ezek a válaszok javítják az erőforrás hatékonyságot, azon keresztül a versenyképességet, illetve a megoldás nem követeli meg a fogyasztási szintek csökkentését, ezért összefér a fejlett gazdaságú országok gondolkodásával.

A természetes rendszerek kapcsolatainak megóvásával a stratégiák közvetetten foglalkoznak a területhasználat témakörében, elismerve, hogy aggasztó méreteket öltött az urbanizáció és a természetes és termő területek kivonása, beépítése. Az izolációval, a fajok terjedési esélyeivel, a mutációs és szelekciós tényezőkkel, valamint az anyagáramokra gyakorolt hatásokkal nem foglalkoznak.

A nem anyagi értékek megőrzése, elismerése terén egyes stratégiák példaértékű kezdeményezéseket mutatnak fel. Fontos célokat és eszközöket fogalmaznak meg a társadalmi szolidaritás növelésére, felismerve az önkéntes gondozás, segítség jelentőségét. Az önkéntesség a gondozásban egyébként olyan anyagi terhektől szabadítja meg az államot, melyet hosszabb távon, az idősödő korösszetétel mellett egyébként is aligha tud majd megoldani.

A természeti értékeket nem önmagukban való értéként ismerik el a stratégiák, azokat gazdasági és egyéb hasznosságuk alapján értékelik. A természet látogathatósága és a természet élvezete több országban jelentős jóléti elem, ehhez képest az élő rendszerek sokfélesége és megújulási képessége nem kap hangsúlyt.

A stratégiák meglepő módon nem vizsgálják a polgárok elégedettségét, boldogságérzését, a megfogalmazások alapján, ki nem mondva azt a jólét mértékéhez kötik. Hozzá kell tegyük ugyanakkor, hogy az étellel való elégedettség mértéke alapján, az SWL index szerint, Dánia a nemzetközi rangsorban az első, Ausztria a harmadik és Hollandia a 15. helyen szerepel.

2. Magyarország Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiája

A teljes stratégiát lásd.: [18/2013. \(III. 28.\) OGY határozat – CompLEX
www.complex.hu/kzldat/o13h0018.htm/o13h0018.htm](http://www.complex.hu/kzldat/o13h0018.htm/o13h0018.htm)

Mielőtt ezt a fejezetet elolvassa, válaszoljon a következő kérdésekre:

Ön ismeri a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiát?

Milyen erőforrások alapján értékeli a Stratégia a fenntartható fejlődést?

Milyen fő megközelítései vannak a Stratégiának?

A Stratégia szerint a magyar nemzet jelenleg igen távol van attól az állapottól, ami kielégítené a fenntarthatóság követelményeit, ezért a fenntartható fejlődési pálya elérése fokozatosan, lépésről-lépésre valósítható meg. **A Keretstratégia a fenntarthatóság felé való átmenet első lépcsőjét jelenti, és azokra a fenntarthatóságot szolgáló területekre összpontosít, ahol valószínűleg a leghatékonyabban lehet a fenntarthatatlansághoz vezető okokat felszámolni, mérsékelni.**

A Stratégia a fenntartható fejlődés fogalmát általánosabb értelemben használja, mint azok, akik azt az ökológiai lehetőségekhez kötik, bár nem tagadja azok elsőrendű fontosságát. A fogalom boncolgatása során külön értelmezi a fejlődést és a fenntarthatóságot, és abból próbálja levezetni a fogalom értelmét.

Fejlődésen a Stratégia az egyének és a közösségek, a nemzet, továbbá az emberiség számára a jó élet feltételeinek, lehetőségeinek egymástól el nem választható, harmonikus bővülését érti, továbbá megjegyzi, hogy a jó életnek nemcsak anyagi dimenziója, hanem szellemi és lelki oldala is van. A jó élet kifejezés az általában használt jól-lét szinonimája a Stratégia szóhasználatában.

Fenntarthatóságon a Stratégia azt érti, hogy „az adott időpillanatban saját jólétét megteremtő generáció nem éli fel, nem meríti ki erőforrásait, hanem megfelelő mennyiségben és minőségben a következő generációk számára is megőrzi, bővíti azokat. A még meg sem születettek, vagyis a szavazati joggal még nem rendelkezők érdekeit úgy lehet megvédeni, hogy a most élők értékrendi, alkotmányos vagy más intézményi korlátokat állítanak önnön mozgásszabadságuk elé. Tisztázzák azokat a határokat, amelyekken túl bizonyos lépéseket nem tesznek, nem tehetnek meg, és hogy a kísértésnek ellen tudjanak állni, előre akadályokat gördítenek maguk elé.”

A Stratégia túllép azon a szokásos megközelítésen, hogy a technikai megoldást tekintse a fenntartható fejlődés eszközének. „...a fenntartható társadalom kialakulása .... szélesebb körű, elsősorban kulturális probléma. Az alapkérdés az, miként képes az adott emberi közösség folytonosan és eredményesen alkalmazkodni az állandóan változó (gazdasági, társadalmi-humán, természeti, táji és épített) környezetéhez, illetve miként képes belátni önnön igényei korlátozásának szükségességét. A fenntarthatóság tehát új viszonyrendszer az emberek, a társadalmak és a természeti környezet között, ahol az emberi cselekvéseket az értékkövetés határozza meg.”

„Az emberiség válasza erre a kihívásra a **kulturális adaptáció**: az értékek, az intézmények, a társadalmi-gazdasági szerkezet, a tudományos-technológiai ismeretek szükséges mértékű - a hagyományokra szervesen építkező, az értékeket tisztelő, megőrző, a társadalom szövetét önkényesen fel nem szakító - megváltoztatása, fejlesztése, hozzáigazítása a környezeti kihívások szerinti megfelelő mértékben. ....**Egy nemzet fenntartható fejlődési stratégiája ennek a kulturális alkalmazkodásnak a terve, zsinórmértéke.**”

A Stratégia erőforrás szemléletű, négy alapvető erőforrás fenntartására épít. Ebből három, a gazdaság, a társadalom és a környezet, amelyet a fenntartható fejlődés három lábának tekintenek a klasszikus megközelítésben. A negyedik „a Magyarország esetében kiemelt fontosságú - emberi (humán) dimenzió”. Ezt a Stratégia a következő módon indokolja: „Szüksége lesz minden generációnak **emberi erőforrásokra**: megfelelő létszámban és jó egészségi állapotban élő emberekre, tudásukkal, képességeikkel együtt. Nem engedhető meg, hogy a társadalom egy része leszakadjon, s így képességeik elveszenek a társadalom számára.”

A nemzet **társadalmi erőforrásait** a Stratégia szerint az erkölcsi normák és értékek, az egyének közötti kapcsolatok és a bizalom, valamint az egyének alkotta szerveződések, intézmények, továbbá a kulturális tevékenységek és a kulturális örökség alkotják.

A Stratégia a természeti erőforrások megfelelő mennyiségét és minőségét a jó élet alapjának tekinti. „A természeti erőforrások helyzete szorosan összefügg egyes nemzetstratégiai jelentőségű kérdéskörökkel, többek között az élelmezés-, energia- és környezetbiztonsággal, megőrzésük pedig hosszú távon szolgálhatja a közjót, a gazdasági fejlődést és az életminőség javítását.”

Az adott társadalom anyagi gyarapodásához a Stratégia a **gazdasági erőforrásokat tekinti alapnak, úgy mint a fizikai tőkét, a pénztőkét, a technológiai tudást, valamint az épített környezetet.** „A termelőeszközök technikai színvonala, az infrastruktúra minősége, a befektetési-hitelezési intézmények megbízhatósága nemcsak az előállított javak értékét határozzák meg, de a termelés-fogyasztás során igénybe vett természeti tőke nagyságára is hatással vannak. Az emberi erőforrások hasznosítása és kiteljesedése szintén elképzelhetetlen gazdasági erőforrások nélkül. A gazdaságtól elválaszthatatlan a humántőke egy sajátos formája: a vállalkozói tudást, tapasztalatokat és képességeket felölelő vállalkozói tőke. **A vállalkozók azzal válnak a fenntartható fejlődés mozgatórugóivá, hogy ők tárják fel az értékteremtés még kiaknázatlan formáit, és irányítják az emberi, a természeti és az ember által teremtett fizikai erőforrások nagy részének hasznosítását.**”

A Stratégia a **fenntarthatósági politikát az utódaink erőforrásait bővítő, az ilyen beruházásokat ösztönző, valamint az erőforrásokat felélő döntéseket visszaszorító politikai cselekvések együtteseként határozza meg.**

Fontos felsorolni a Stratégia szándékait is, amelyek meglehetősen szokatlanok a mai politikai és közgondolkodáshoz képest:

- Harmonikus, **értékkövető és értékőrző magyar társadalom.**

- Az egyének a társadalomban, **közösségekben történő kiteljesedése** a szellemi, lelki, érzelmi, fizikai egészség teljességének megőrzése érdekében.
- **A gazdaság az ökológiai korlátain belül működik.**
- Az okokra, hajtóerőkre kell koncentrálni, a tüneti kezelés - bár a jelenben könnyebben elviselhető helyzetet teremthet - hosszú távon nem segít, a problémák újratermelődnek.
- **Erőforrásaink hosszabb távú megóvása a rövidtávú érdekekkel egyensúlyba hozó kormányzást, szabályozást és gazdálkodást jelent.**
- **A fenntarthatósági politika középpontjába** - az eddigi ágazati megközelítés helyett - **az embert és a közösségeket kell helyezni.**

A Stratégia helyzetelemzésében is a négy fő erőforrást jellemzi, és mind a négy nemzeti erőforrásunk területén kedvezőtlen folyamatokat azonosít.

Emberi erőforrások:

- Magyarország népessége veszélyes ütemben fogy.
- A tudás gyarapításában lemaradóban vagyunk.
- Az emberek egészségi állapota rosszabb, mint ami gazdasági fejlettségi szintünkön elvárható lenne.
- A tudás gyarapításának, az egészség megőrzésének jelentős akadálya a szegénység, a társadalmi kirekesztettség.

Társadalmi erőforrások

- A hedonista szemléletmód.
- A kockázatvállalás elutasítása, és az államra való túlzott hagyatkozás.
- Alacsony mind az emberekbe, mind az intézményekbe vetett bizalom.

Természeti erőforrások:

- Egyre kisebb területre szorul vissza a természetes környezet.
- Magyarország területének természetes ökoszisztéma-szolgáltatásaiból mintegy 90%-ot már elvesztettük.
- A természetes területek felszámolása, beépítése továbbra is nagy ütemben folytatódik.
- A termőföld termékenységét degradációs folyamatok (talajszerkezet-romlás, szikesedés, erózió, szervesanyag-tartalom csökkenése, stb.) veszélyeztetik.
- Számolni kell az éghajlatváltozásból eredő kedvezőtlen következményekkel.

Gazdasági erőforrások

- Magas a magyar gazdaság nemzetközi kitettsége, a külföldi tőkéből és nyersanyagokból való függése.
- Külföld felé való eladósodottság.
- A közösségi infrastruktúra helyenként rendkívül lepusztult.
- Alacsony a vállalkozások K+F és innovációs tevékenysége.
- Alacsony a foglalkoztatottság szintje.
- A közkiadások legnagyobb tételét jelentő jóléti rendszer fenntarthatatlan, jelentős rejtett adósságot hárít a jövő nemzedékekre.

A Stratégia célja és célkitűzései:

„A nemzet fenntarthatósági politikájának **átfogó célja** a folytonosan változó társadalmi-humán-gazdasági-természeti külső környezethez való **alkalmazkodóképesség feltételeinek biztosítása**, az ahhoz szükséges **kulturális adaptáció minőségi javítása.**”

- Emberi erőforrások

Cél a népességében stabil, egészséges, a kor kihívásainak megfelelő készségekkel és tudással rendelkező emberek alkotta, a kirekesztettséget fokozatosan csökkentő társadalom.

- Demográfia

Közép távon kívánatos és elérhető a születések számának növelése, a halandóság csökkentése, ezek eredményeképpen a népességfogyás lassítása, hosszú távon a népességszám stabilizálása. A súlyos problémát jelentő elvándorlás lefékezéséhez szükség van a kritikus mértékben érintett szakmákban versenyképes munkabérek biztosítására. Meg kell kezdeni egy bevándorlási politika kialakítását.

- Egészség

A halandóság csökkentésében a közép-európai régiós átlaghoz való felzárkózás a cél, az életmódtól függő krónikus, nem fertőző megbetegedések számának csökkentése, az egészségkockázatos magatartási formák arányának, valamint a környezeti kockázati tényezők mérséklése.

- Tudás

Olyan oktatás-nevelés-képzés kialakítása a cél, amely egyfelől fejleszti az értékeket, erkölcsi normákat, a társadalmi minőséget, az érzelmeket, a közösségekhez való kötődést, rendszerszemléletet ad, másfelől biztosítja a munkavégzéshez szükséges tudás, készségek és kompetenciák elsajátítását. Fontos a fenntarthatóságot szolgáló hétköznapi életstratégiákkal kapcsolatos (pl. egyszerű mezőgazdasági, kertművelési és háztartási) ismeretek átadása is. Cél továbbá, hogy a gazdasági-társadalmi fejlődés fő forrásává a tudás és az innováció váljon.

- Társadalmi erőforrások

Cél a fenntarthatóságot támogató kultúra kialakítása, a fenntartható társadalom szempontjából pozitív értékek, erkölcsi normák és attitűdök erősítése.

- A bizalom infrastruktúrájának erősítése

Elkerülhetetlen a korrupció és a gazdasági járadékvadászat elleni fellépés, a normák betartásának biztosítása, a társadalmi-gazdasági kapcsolatokat befolyásoló állami szabályzórendszer stabilitásának megteremtése, a kormányzás kiszámíthatóságának erősítése.

- A munka társadalmi körülményei

Növelni kell a munkakörülményekkel való elégedettséget és örömezt, a szervezeti kultúra fejlesztésével csökkenteni kell a munkahelyi stresszt, a társadalmi kirekesztettség mérséklését célzó programok segítségével a munkába bevonható polgárok körét. .

- A családi értékek erősítése

A párkapcsolatokhoz, házassághoz kapcsolódó értékek támogatása a nevelésben.

- A múlt örökségének ápolása, kulturális szolgáltatások fejlesztése

A társadalmi összetartozás erősítése, a bizalom újratermelése, működőképes közösségi hálózatok fenntartása, a fenntarthatósággal kapcsolatos értékek erősítése, a kulturális hagyományok felélesztése, a kulturális sokszínűség elismerése, a szellemi, tárgyi és épített örökség megőrzése, értékeinek kibontakoztatása (?), fenntartható használata.

- Természeti erőforrások

A környezeti eltartó-képességet mint a gazdálkodás korlátját kell érvényesíteni.

- Biodiverzitás, megújuló természeti erőforrások

A fajgazdagság fenntartása, a táj és a természeti értékek megőrzése, az ökoszisztéma-szolgáltatások kimerítésének megakadályozása, a talaj termőképességének fenntartása, a természetes területek beépítési sebességének csökkentése.

- Az embert érő környezeti terhelések csökkentése

Az emberi egészséget és életminőséget veszélyeztető kibocsátások korlátok között tartása.

- Nem megújuló természeti erőforrások

Ésszerű, beosztó gazdálkodás az ásványkincsekkel és az energiahordozókkal.

- Gazdasági (fizikai) erőforrások

Az önrendelkezés megfelelő szintjének fenntartása a gazdaságpolitikai döntésekben. Cél a fizikai tőke szelektív gyarapítása, a közösségi tőkejavak amortizációjának pótlása. Kiemelt feladat a vállalkozói réteg megerősítése, a hazai tőkebefektetések fokozatos növelése, a külföldi kivettség csökkentése. Fontos a lokalizáció és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok kihasználása közötti ésszerű arány megteremtése, a helyi gazdasági kapcsolatok (pl. város és vidéke) erősítése.

- A vállalkozói tőke és az innováció erősítése, a foglalkoztatás bővítése

A vállalkozások fenntartható fejlődéséhez szükséges üzleti környezet fejlesztése, a bizalom infrastruktúrájának erősítése, az innovációs ráfordítások és a forrásfelhasználás hatékonyságának növelése, a környezetterhelést csökkentő technológiák elterjesztésének ösztönzése.

- Költségvetési politika

Az államadósság ésszerű szintre csökkentése, a prudens költségvetési gazdálkodás tartósítása.

- Életpálya-finanszírozás

A korosztályos egyensúly, az erőforrások generációk közötti, jóléti célú (pl. gyermek-támogatások és nyugdíj) átcsoportosítása, egyensúlyának fokozatos visszaállítása.

A Stratégia a célok megvalósítása érdekében a társadalom különböző szereplőire szabottan osztja el a feladatokat. Külön fejezetben tárgyalja a családok és a polgárok, a vállalkozások, a kisközösségek, civil szervezetek és vallási közösségek, a kormány és az önkormányzatok felelősségét és feladatait.

A Stratégia a célok és feladatok megvalósításának garanciáját egy fenntarthatósági intézményrendszer működtetésében látja, amelynek három típusát különíti el. Ennek indoka, hogy szükség van a jövő nemzedékek érdekeit képviselő intézményre, alkotmányos és egyéb intézményes korlátok felállítására, továbbá automatikus szabályozó mechanizmusok kiépítésére. A Stratégia a következő intézmények működtetését javasolja:

- Társadalmi közbeszéd és vita a fenntartható fejlődésről.
- Társadalmi párbeszéd a gazdaság szereplőivel.
- Döntések előzetes elemzése (hatásvizsgálat, tanácskozó testületek).
- Az érintettek megbeszélései, helyi döntések.
- Alkotmányos szabályok betartatása (alkotmánybíróság, biztosok).
- Automatikus kormányzás eszközeinek felállítása (politikai kurzustól független normák).
- A fenntartható fejlődés indikátorainak kimunkálása, mérése és nyilvánossága.

3. Helyi, fenntartható fejlődési stratégiák (HF 21)

Mielőtt ezt a fejezetet elolvassa, válaszoljon a következő kérdésekre:

Ismer Ön helyi fenntartható fejlődési stratégiákat?

Ismer olyan településeket, amelyek sikeresen alkalmaztak helyi fenntartható fejlődési stratégiákat?

Ön szerint milyen szabályok szerint kell elkészíteni egy helyi fenntartható fejlődési stratégiát?

Ön szerint milyen célokat kell kitűznie egy helyi fenntartható fejlődési stratégiának?

1992-ben Rio de Janeiróban, az ENSZ égisze alatt megtartott Környezet és Fejlődés csúcstalálkozó alkalmával született a Feladatok a XXI. századra (Agenda 21) nevű akcióprogram, mely a fenntartható fejlődés megvalósításának előttünk álló feladatait vette számba. A résztvevő államok aláírták az Agenda 21 dokumentumot, és egyben kötelezettséget vállaltak a fenntartható fejlődés előmozdítása (?) érdekében.

A helyi feladatok a XXI. századra (továbbiakban HF 21) vonatkozó kitételeket a dokumentum 28. fejezete tartalmazza. Az aláírók többek között vállalták, hogy 1996-ig az önkormányzatok nagy része kidolgozza a saját településére a HF 21-et, ami tulajdonképpen települési fenntarthatósági program.

Rio után a '90-es évek közepétől a HF 21 tervezés nagy lendülettel folyt, főleg az északi országok álltak első helyen a folyamat tervezésében. Skandináviában a helyi feladatok elvégzésére stratégiát dolgoztak ki, forrásokat különítettek el a folyamatra, és HF21 hálózatokat alakítottak ki.

A világon számos HF 21 dokumentum készült és készül a mai napig, viszont kevés olyan van, amely a fenntarthatóság elveire épül, és azokat meg is valósítja. Többnyire hiányzik a környezet és fejlődés minden kérdésének együttes kezelése, inkább részkérdések (közlekedés, hulladék, alternatív építészet, stb.) megoldására születnek elképzelések.

A HF 21 egy folyamat, amely a települések hosszú távú fenntarthatósági programjainak stratégiai tervezését és megvalósítását biztosítja a közösség részvételével. A HF 21 kétoldalú tanulási folyamat, ahol a konzultációk és a konszenzusok kiépítése során az önkormányzatban dolgozók, a civilek, a szakemberek, az üzletemberek kölcsönösen tanulnak egymástól, ugyanakkor a folyamat során mindenki a fenntarthatóság tanulási folyamatának részesévé válik.

A sikeres helyi fenntarthatósági program készítésének alapjait a következőkben lehet összefoglalni:

- A HF nem azonos a helyi környezetvédelmi programokkal.
- A HF nem egy egyszer elkészített dokumentum, program, hanem folyamat. A fenntartható társadalom soha el nem érhető cél, mivel a környezet állandóan változik. A fenntarthatósági pályára kerüléshez hosszú út vezet, és az úton maradás állandó gondoskodást igényel.
- Létfontosságú az intézkedési célok kitűzése és különösen a felelősség megosztása ezen célok elérését illetően.
- A folyamat nyilvánosságot, az érintettek és érdekeltek legnagyobb mértékű bevonását igényli.
- Méltányolja az emberek folyamatba befektetett munkáját.
- Arra épít, ami helyben van, kultúrára, emberi és környezeti adottságokra.
- A folyamat érdekessé, változatosá, kreatívvá tehető a fiatalok számára is, hogy ők is részt vegyenek benne, ezért hagyni kell, hogy feladatokat is vállaljanak.
- A konszenzus és a párbeszéd kialakítására kell törekedni a szereplők között, szem előtt tartva, hogy a folyamatot a fenntartható fejlődés értékei vezérik és nem az egyéni, vagy csoportérdekek.
- A fenntartható fejlődés értékeinek érvényesüléséről hatásvizsgálatokkal kell meggyőződni.

- Nem várható el, hogy egyszerre mindenki megértse a fenntartható fejlődés eszméjét, ez egy folyamat, mely időt vesz igénybe.
- Kulcsfontosságú, hogy a politikai hovatartozás ne akadályozza a folyamatban az együttműködést.

Nemzetközi kitekintés

Számos olyan HF21 látott napvilágot, mely vagy egy helyi településfejlesztési terv fűszerezve társadalmi, gazdasági, környezeti aspektusokkal, vagy egy település környezeti programja. A HF21 ennél viszont jóval több: egy folyamat, melyben a helyi közösség aktívan vesz részt; politikai érdekek fölött áll, mely nem egy négyéves program, hanem egy település hosszú távú célkitűzéseinek apró lépésekben való eléréséről szól.

A HF21 kidolgozásához néhány nemzetközi szervezet jött létre, hogy segítséget nyújtson az önkormányzatok számára. Ilyen az ICLEI (International Council for Local Environmental Initiatives - Nemzetközi Tanács a Helyi Környezetvédelmi Kezdeményezésekért), a Helyi Önkormányzatok a Fenntarthatóságért. Nemzetközi szinten több ezer önkormányzat ICLEI tag, Magyarországon csak három város: Budapest, Miskolc, és Tatabánya. Látható, hogy Magyarországnak elég komoly hátrányt kell behozni ezen a téren is.

A HF 21 programmal rendelkező önkormányzatok a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos helyi folyamataikat önkéntesen értékelhetik a <http://www.localevaluation21.org>, EU által működtetett internetes portálon, a LASALA (Helyi Önkormányzatok Helyi Agenda 21 terveinek önértékelése) nevű kutatási projekt keretében.

Mivel a HF21-el kapcsolatos lépések és célkitűzések nem hozták meg a várt eredményeket, ezért szükség volt a folyamatok felgyorsítására. Az Európai Városok a Fenntarthatóság felé kampányprogram keretében kidolgozták az *Aalborgi Chartát*, amelyet 1994-ben Dániában több mint 80 település írt alá.

A Charta az európai fenntartható települések hálózat kiépítésében való részvételre hívja fel a helyi önkormányzatokat. Egyben felkéri a résztvevő önkormányzatokat, hogy kötelezzék el magukat a HF21 folyamatra, és helyi akcióprogramokat dolgozzanak ki. Az önkormányzatok az Aalborgi Charta aláírásával még nem kötelesek további lépésekre. Amennyiben egy önkormányzat felelősséget vállal, hogy fenntarthatósági programot indít a településén, úgy az Aalborgi kötelezettségeket vállalja.

Az Aalborgi kötelezettségvállalások a következő területekre vonatkoznak:

1. Kormányzás - a demokratikus részvétel biztosítása és növelése a döntés-hozatalban.
2. A fenntarthatósági helyi menedzsment - a hatékony tervezés és megvalósítás iránti elkötelezettség (az HF21 folyamatok előtérbe helyezése).
3. Természetes közös javak - természeti erőforrások iránti teljes mértékű felelősségvállalás: a természeti erőforrások megőrzése, védelme, és mindenki számára való hozzáférés biztosítása.
4. Felelős és tudatos fogyasztás, illetve életmód választása - elővigyázatos és hatékony természeti erőforrás használat, illetve a fenntartható fogyasztás és termelés ösztönzése.
5. Tervezés és kivitelezés - a városfejlesztési tervezésekben stratégiai jelentőségűek legyenek a környezet, a társadalom, a gazdaság, az egészség és a kultúra szempontjai.
6. Mobilitás és közlekedés csökkentése - a környezet, az egészség és a közlekedés összefüggéseinek felismerésével, a fenntartható mobilitási lehetőségek ösztönzése.
7. Helyi intézkedések az egészségmegőrzés érdekében.
8. Fenntartható helyi gazdaság - a jövedelemteremtés a környezet figyelembevételével történjen.
9. Szociális igazságosság.
10. Lokalitástól a globalitásig - globális felelősségvállalás a béke, az igazságosság, a fenntartható fejlődés és az éghajlatvédelem terén.

4. A jövő stratégiái

Válaszoljon a következő kérdésre:

Ha Ön teljesen szabad kezet kapna, milyen stratégiát követne a fenntarthatatlansági gondok megoldására?

Milyen célokat állítana fel?

Milyen eszközökkel érné el a célokat?

Az emberiség akkor keres új utakat, amikor valaminek a szorítását érzi. A hetvenes években a világ felfedezte a gazdasági növekedés árnyékában a környezeti és társadalmi problémát, és arra próbált választ adni Rióban, majd az ott elindult és máig tartó folyamatban. Az eredményt ismerjük. Újabb kiütkeresést a pénzügyi és gazdasági válság indított el, de nem a fenntartható fejlődés, hanem a gazdaság talpra állításának irányába.

A gazdasági válságra adott gazdasági válaszok többé-kevésbé egységesek abban, hogy a talpra állás titka a fogyasztás növekedésének ösztönzésében rejlik, abból a célból, hogy a gazdaság ismét növekedésnek induljon. Az eltérések nagyjából arra korlátozódnak csak, hogy ezt miként lehet elérni. A meghatározó (keynesiánus) válasz szerint, a közkiadások növelését és az adócsökkentések egyfajta keverékét kell használni a fogyasztás ösztönzésére. A gazdaság helyreállításához pedig befektetésekre, hitelekre van szükség, amiért is az államok közpénzeket fordítanak a banki szektor megszilárdítására. Mint ismeretes ezek a mentőcsomagok már 2008-ban majdnem elérték a világ gazdaság össztermékének 5%-át.

Sokan abban reménykednek, hogy gondosan irányítva ezeket a befektetéseket az energiabiztonságba, az alacsony szén-dioxid kibocsátással járó infrastruktúrákba, valamint a természet- és környezetvédelembe, több hasznot is elkönnyelhetünk egyszerre. Ebben az elképzelésben egy újabb, de most zöldnek nevezett New Deal ölt testet, híven, hogy egy 'zöld ösztönzőcsomag' kimagaslóan érzékeny válasz a gazdasági válságra. Rövidtávon munkahelyeket és gazdasági talpra állást kínál, középtávon energiabiztonságot és technológiai innovációt, hosszú távon pedig fenntartható jövőt a gyermekeink számára. Mindazonáltal, még a legzöldebb 'keynes-i' ösztönző program is visszatérést jelent a folytonosan növekvő fogyasztás feltételrendszeréhez. Mivel ez a rendszer fenntarthatatlan, nehéz nem észrevenni, hogy hosszú távon valami többre van szükség. Egy ökológia korlátok között tartott világ megvalósításához elengedhetetlen egy másféle makrogazdasági szerkezet.

Az új makrogazdasági modell mentén két új nézet jeleneik meg. Az egyik azt veti fel, hogy bizonyos feltételek mellett lehetséges a gazdaság teljesítményének állandó szinten tartása, még a hagyományos makrogazdasági keretek között is. Ebben a modellben a munkaidő játssza a fő szerepet, mint a növekvő munkanélküliség megelőzésének eszköze. A másik modell a fosszilis energiahordozóktól való eltávolodás makrogazdasági hatásaira épít, a fenntarthatóságot attól várja, ha a nemzeti bevételek nagyobb hányadát helyezik megtakarításokba és befektetésekbe. Szerintük a fenntarthatósághoz több befektetésre van szükség a közösségi infrastruktúrákba, a fenntartható technológiákba, valamint az ökológiai rendszer fenntartásába és védelmébe.

Jól lehet ezek a gondolatok időszerűek, de mint látható, nem kínálnak módszert a környezetet kizsákmányoló, és a társadalmi igazságtalanságot újratermelő növekedés kezelésére. Másrészt a pénzügyi válságot követő gazdasági válság mindent kormányt arra ösztönzött, hogy valamilyen módon újraindítsa a növekedést. A tehetősebb kormányok az állam eladósodásának kockázata mellett is igyekeztek a gazdaságba pénzt fektetni, a már eleve eladósodottak pedig fiskális megszorításokat hoztak a befektetői bizalom, és a versenyképesség helyreállítása érdekében. Egyik megoldás sem mutat azonban a fenntarthatóság irányába, mert ha kezelni is a gazdaság problémáit, semmilyen választ nem ad a környezeti és társadalmi fenntarthatóságra.

4.1. Globális léptékű fenntarthatósági törekvések

A gazdasági válságok idején természetesen gyakran visszatérnek korábbi megoldási javaslatok. Ezek alapvető társadalmi, vagy gazdasági átalakításokat sürgetnek, és egyre kimunkáltabb eszközrendszereket kínálnak a változások véghezvitelére. Közös jellemzőjük, hogy globális kiterjedésűek, az emberiség közös cselekedeteként tartják elképzelhetőnek egy igazságosabb, és környezetileg megfelelő társadalom létrejöttét.

Az amerikai technokrácia már a harmincas években amellelt érvelt, hogy a termodinamika második fő tétele miatt a környezet károsodása elválaszthatatlan az energia fogyasztástól, és ezért a gazdaságban lévő pénzmennyiséget a rendelkezésre álló erőforrásokhoz kellene kötni. Vagyis egyensúlyt kell találni az ember és a természet között, ezért csak annyi energiafogyasztási lehetőség jusson az embereknek, ami ezt az egyensúlyt lehetővé teszi.

A javaslatot többek között az a King Hubbert jegyzi, aki az olajcsúcs teóriát is megalkotta (Peak Oil Theory 1948-56). A javaslat lényege, hogy a gazdasági rendszert az energia szétosztására és nem az árakra kell alapozni. Pénz helyett energia krediteket osztanának szét az emberek között. Minden felnőtt kapna energia kreditet, és kiadásait ezekkel a kreditekkel fizetné. Így a rendelkezésre álló kredit és kiadás között az egyenleg bármikor látható. Ehhez az kell, hogy minden árunak és szolgáltatásnak legyen energia igazolása. Két lényeges különbség van a pénz és a kredit között: a pénztartás egyénileg nem tudható, a kredit regisztrált; a pénz nem jár le, a kredit lejár. Ezzel megakadályozza a pénz felhalmozásának lehetőségét.

A javaslat modern változatát 1995-ben Judith Hanna a New Scientist-ben mutatta be, azt javasolva, hogy minden évben határozzanak meg az egész világ számára egy fosszilis felhasználási plafont, és ezt osszák szét a világ felnőttei között. Azok, akik túlfogyasztanak pazarló életmódjuk miatt, azok a takarékosoktól vásárolnának. Például egy gazdag amerikai egy szegény indiaitól, így alkalmas eszköz lenne a globális szociális igazságtalanság felszámolására, miközben a környezeti eltartó-képességet sem lehetne meghaladni a globális energiakorlát miatt.

2004-ben a Harvard International Review hasonló elven felépülő nemzeti szintű karbon pénz-rendszereket javasol. 2006-ban az Egyesült Királyság környezeti államtitkára, David Miliband veti fel a karbon pénz bevezetését, mint az éghajlatváltozás elleni küzdelem hatásos eszközét. 2007-ben Hannah Fairfield a New York Times hasábjain, 2008-ban a Point Carbon konzultáns cég, 2009-ben a Telegraph ír a személyes karbon kvóta bevezetéséről (Currency of carbon credits). A Technocracy Inc. 2010-ben Energy Distribution Card néven bemutatja az új pénz elektronikus változatát, amely egy plasztik kártya, benne egy mikrocipppel, amely egyben személyi igazolvány is.

A gazdasági válság kiterjedésével egy időben alternatív programok sokasága jelenik meg. Úgy néz ki, hogy a társadalom megelégette a döntéshozók tehetetlenségét, és élve a világháló lehetőségével nemzetek feletti összefogást készül megvalósítani. Az elégedetlenek körében ugyanakkor egyszerre van jelen egy kifelé forduló, az emberek összefogására és a technikai lehetőségekre épülő szuper-globalista kibontakozás, és egy bezárkózó, a helyi közösségekre, piacra, önrendelkezésre alapuló irányzat. Mindkettőben közös azonban, hogy saját feltételrendszerét nemzetközi összefogással akarja kivívni.

A Tellus Intézet (www.tellus.org) a Stockholm Intézettel közösen a „Great Transition” (A nagy átmenet) program keretében egy világméretű civilizáción munkálkodik a fenntartható világtársadalom érdekében. De jelen vannak az utópisztikusnak tűnő, technokrata megoldások is, mint pl. a VÉNUSZ Projekt (The Zeitgeist Movement Com.), amely globális mozgalommá nőtte ki magát. A projekt arra az elképzelésre épül, hogy a természet annyi erőforrást kínál a számunkra, hogy mindenki nyugodtan anyagi bőségben élhetne, ha ennek megvalósulását nem veszélyeztetnék a fennálló anyagi érdekeltségek. Már mai tudományos és technikai ismereteink mellett is képesek lennénk arra, hogy mindenki anyagi szükségét kielégítsük, ha a pénzalapú gazdaságot lecserélnénk egy erőforrás alapú gazdaságra. A javakhoz való igazságos hozzáférés felszabadítaná azokat a lekötött energiákat, amelyek ma az egyenlőtlenségekből keletkező nemzeti, vagy nemzetközi szintű konfliktusok kezeléséhez használunk fel.

A lokalizáció mellett szól Colin Hines „Globális kiáltvány” felhívása, amely szerint a lokalizáció egy időszzerű eszme, míg a globalizáció irreális elveken nyugszik. Lokalizációs törekvéseket valósítanak meg a fenntarthatóságra irányuló helyi kezdeményezések is. Egymás mellett fejlődnek olyan kezdeményezések, mint a Global Eco-Village Network (1994 óta), az Urban Eco-Village Network, vagy az Utopian Eco-Village Network, mely utóbbi az emberek spirituális értékeire épít, amellet, hogy a fizikai szükségletek alternatíváit is felsorakoztatja.

4.2. A Jackson jelentés

Tim Jackson professzor az angol Fenntartható Fejlődés Bizottságának Közgazdasági Bizottsági tagja „Jólét növekedés nélkül? Átalakulás a fenntartható gazdaságba” címmel jelentette meg stratégiai fontosságú dolgozatát. A dokumentum szerint a gazdasági növekedésnek együtt kellene járnia a jóléttel. A magasabb jövedelmek jobb választási lehetőségeket, gazdagabb életet és emelkedő életszínvonalat kellene, hogy jelentsenek, mindannyiunk számára. A növekedés ahelyett, hogy a legrászorultabbak életszínvonalát emelte volna, a világ népességének nagy része számára semmit sem nyújtott. A gazdagság a kevés szerencséseknak jutott.

A dokumentum érdeme, hogy rávilágít arra, egy olyan világ, amiben minden ugyanúgy mehet tovább, mint eddig, egyszerűen elképzelhetetlen. Az éghajlatváltozás, a fosszilis tüzelőanyagok fogyasztása, az eltűnő biológiai sokféleség és a globális egyenlőtlenség mind olyan kérdések, amelyek az elmúlt évtizedben könnyörtelenül szerepeltek a nemzetközi politika napirendjében. Ezek ugyan már korábban is megjelentek, de most már a hatásaik miatt világossá vált, hogy a korábbiakhoz hasonlóan nem lehet tovább halogatni a válaszokat, még további generációkra hárítani a megoldást.

A jelentés elismeri, hogy a szegényebb nemzeteknek gazdasági fejlődésre van szükségük, ugyanakkor megkérdőjelezi, hogy a már gazdagok állandóan növekvő bevétele megfelelő politikai cél-e egy ökológiai korlátokkal rendelkező világban. Vagyis kétségbe vonja a folyamatos gazdasági növekedés követelményét és felteszi a kérdést: elérhető-e a jólét növekedés nélkül?

A jelentés meggyőződése, hogy a jelenlegi pénzügyi, gazdasági és ökológiai válság közös oka maga a növekedés. A növekedés hajszolása magával vonta a fogyasztás növekedésének szükségességét, és az ehhez szükséges pénzügyi források előteremtését, még olyan áron is, hogy a válságot magában hordozta. Ugyan eddig mindenki tudta, hogy a működő modell ökológiailag fenntarthatatlan, de most az is kiderült, hogy gazdaságilag is az. .

Következtetésként nem marad más, mint a jólétet kell újraértelmezni, és ahhoz az állandó gazdasági növekedés helyett új biztosítékot találni, olyat, amely nem teszi tönkre sem az emberi, sem az ökológiai kapcsolatokat. A jólét követelményei jóval túlmutatnak az anyagi jellegű létfenntartáson. A jólétnek szociális és pszichológiai dimenziói vannak. Ahhoz, hogy az ember jól érezze magát, tudnia kell szeretetet adnia és kapnia, örömét kell lelnie abban, hogy tiszteletben tartják, hasznosan kell tevékenykednie, tartoznia kell egy közösséghez, amelyre támaszkodhat.

Am ezeknek a feltételeknek a kielégítése mellett is, mindig lesz egy anyagi feltétel is, amelyet korlátos lehetőségek – egyrészt a világ népességének nagysága, másrészt a bolygó ökológiai rendszerének végessége - között lehet csak kielégíteni. Az emberiségnek tehát úgy kell jólétben élnie, hogy kevesebbet fogyaszt.

A jelentés megkérdőjelezi a gazdasági növekedés és a környezet terhelésének elválasztási lehetőségét is. Ugyan a relatív szétválasztásra számos példa hozható, az abszolút szétválasztást semmi sem igazolja, noha ökológiai biztonságunkhoz éppen erre lenne szükség.

A dokumentum 12 lépést sürget a fenntartható makrogazdaság létrehozásához:

Egy fenntartható makrogazdaság építése

Az adósság vezérelte anyagi fogyasztás teljesen alkalmatlan alap a makrogazdaságunkhoz.

Elérkezett az idő arra, hogy a fenntarthatóság érdekében olyan újfajta makrogazdaságot fejlesszünk ki, amely nem függ a folyamatos növekedéstől és a bővülő anyagfelhasználástól. Ennek eléréséhez négy meghatározott politikai területet azonosítottak:

1. A makroökonómiai képességek fejlesztése.
2. Befektetés a közvagyonba és az infrastruktúrába.
3. A pénzügyi és a fiskális körütekintés szigorítása.
4. A makrogazdasági könyvelés megújítása.

A 'virágzás' képességének védelme

Az embereket az anyagi fogyasztás világába záró társadalmi gondolkodásmód nagyon erős, ökológiailag és pszichológiailag is káros dolog. A tartós jólét csak úgy érhető el, hogy az embereket felszabadítjuk a káros gondolkodás alól, és többféle lehetőséget biztosítunk nekik a 'virágzásra' – a bolygó ökológiai határain belül. A kihívás öt területe:

1. Munkamegosztás; a munkaidő és a magánélet közötti egyensúly javítása.
2. A rendszerből fakadó egyenlőtlenségek kezelése.
3. A 'virágzásra való képesség' mérése.
4. Az emberi és a társadalmi tőke erősítése.
5. A fogyasztás kultúrájának megfordítása.

Az ökológiai határok tiszteletben tartása

A fogyasztói társadalom tékozlása kimeríti a természeti erőforrásokat és elviselhetetlen terhet ró bolygónk ökoszisztémájára. Égető szükség van arra, hogy világos erőforrásbeli és környezeti határokat szabjunk a gazdasági tevékenységek számára, és meg kell találni az utat ezek eléréséhez. Három javaslat, amely segít a feladat megoldásában:

1. Egyértelmű erőforrás-kiaknázási és kibocsátási határok létrehozása.
2. Pénzügyi reform végrehajtása a fenntarthatóság érdekében.
3. A technológia-váltás és az ökológiai rendszer nemzetközi védelmének elősegítése.

4.3. A Stiglitz jelentés

2008 februárjában, a Francia Köztársaság elnöke, Nicholas Sarkozy, elégedetlen lévén a gazdaságról és a társadalomról szóló statisztikai információkkal, felkérte Joseph Stiglitzet (a bizottság elnöke), Amartya Sent (tanácsadó) és Jean Paul Fitoussit (koordinátor), hogy alakítsanak egy bizottságot, amelyet később „Bizottság a Gazdasági Teljesítmény és a Társadalmi Fejlődés Mérésére” névre kereszteltek. A Bizottságcélja az volt, hogy felmérjék a GDP, mint a gazdasági teljesítmény és a társadalmi fejlődés jelzőjének korlátait, beleértve a mérésével kapcsolatos problémákat is; megvizsgálják, milyen további információkra lehet szükség ahhoz, hogy a társadalmi fejlődést jobban kifejező indikátorok készüljenek; elemezzék alternatív mérési módszerek megvalósíthatóságát, és megvitassák, hogy hogyan lehet bemutatni a statisztikai anyagokat megfelelő módon.

A jelentés megkérdőjelezi, hogy a jelenlegi adatok alkalmasak-e egyáltalán a társadalmi jólét mérésére. Hosszú ideje világos, hogy a GDP alkalmatlan mérőeszköz a jólét időbeli változásának mérésére, különösen, ami annak gazdasági, környezeti és társadalmi vonatkozásait illeti. Ha rosszak a méréseink, akkor rosszak lesznek a döntéseink is. Mivel ma általában azt vizsgáljuk, hogy milyen fejlesztési stratégiák, projektek támogatják legjobban a gazdaság növekedését, ezért nem fordítunk figyelmet a környezet lerontására, vagy a szociális problémákra. Például, a GDP növekedése ellenére növekedhet az egyenlőtlenség, a gazdaság nő, de ettől még egyre több ember rosszabb anyagi helyzetbe kerül, vagy a közlekedési dugók növelhetik a GDP-t a megnövekedett üzemanyag-fogyasztás révén, azonban nyilvánvalóan nem növelik az emberek életminőségét.

A mérések elégtelen voltára világít rá a gazdasági válság is, ugyanis mutatók nem jelezték időben, hogy az utóbbi években elért növekedés a válság évének rovására történt. Ugyancsak a hiányosságokra mutat rá a legtöbb környezeti probléma növekedése, amelyet azért nem veszünk kellő komolysággal, mert nem jelenik meg az értékük a legfőbb mutatónkban.

A jelentés különbséget tesz a *jelenlegi jólét* és a *fenntarthatóság* értékelésében, azaz, hogy mennyire lehet mindezt hosszú távon fenntartani. A jelenlegi jólét egyaránt kapcsolódik a gazdasági forrásokhoz, mint például a jövedelem, és az emberek életének nem gazdasági jellegű vonatkozásaihoz (mit csinálnak, és mit csinálhatnak, hogyan érznek, és a természeti környezethez, amiben élnek). Az, hogy ez a jólét mennyire tartható fenn az idők során, attól függ, hogy azt a „tőkét”, ami számít az életünkben (természeti, fizikai, emberi, társadalmi), tovább adjuk-e a következő generációknak.

4.4. Elképzelések a társadalmi igazságosság javítására

Nem új megállapítás, hogy a társadalmi különbségek felszámolásához nem a jövedelmek állami újraelosztása vezet, hanem a jövedelemszerzés feltételeinek biztosítása. A jövedelemszerzés alapvető feltételeit a természeti erőforrásokhoz, a munkaeszközökhöz, az ismeretekhez, információkhoz, piachoz, olcsó hitelhez való hozzáférés biztosíthatja. Az, akinek munkahelyet kínálnak, az ezekkel a feltételekkel nem rendelkezik, következésképpen bérmentes, és mint ilyen kiszolgáltatott a tulajdonosi érdekeknek. Mivel nem ura a végzett munkának, és nem uralja annak feltételeit, érdeke egyedül a bérhez köti. Ennek megfelelően nem tud kiteljesedni mint ember, csupán része egy tőle független folyamatnak.

A társadalmi esélyegyenlőség érdekében tehát a feladatunk a jövedelemszerzés feltételeinek biztosítása mindenki számára. Ez egy - az eddigőtől teljesen eltérő - elosztását jelenti a természeti erőforrásoknak, információknak, ismereteknek, tőkének.

Az erőforrások másféle elosztása, a helyi közösségek önrendelkezésének visszaadása

A vidék a természeti erőforrások megújulásának, kiaknázásának elsődleges helyszíne, de mégsem a vidéki közösség a tulajdonosa, hasznélvezője és jó gondnoka ennek a vagyonnak. A föld mélyének kincsei (ásványi nyersanyagok, víz) alapvetően az állam rendelkezési körébe tartoznak, használatukért az állam járadékot szed. A járadék azonban nem fedezi ezen erőforrások megújításának, vagy helyettesítésének költségeit, sőt a beszedett járadék sem ennek érdekében hasznosul. Ezért ez a megoldás a jövő lehetőségeit apasztja, vagyis nem támogatja a fenntartható fejlődést.

Míg a föld mélyében lévő értékek elmozdíthatók, kitermelhetők, máshol hasznosíthatók, addig a föld felszíne, a termőföld nem mozdítható, legfeljebb más célra igényelhető. A termőföld egy része állami, más része magántulajdon, és mindkét esetben a tulajdonos járadékot szed a használatól. A járadék azonban itt sem az erőforrás fenntartását biztosítja, hanem hasznot jelent a tulajdonosnak.

Mivel a jövedelemtermelés egyik legalapvetőbb feltétele a természeti erőforrásokhoz való hozzáférés, ezért ennek lehetőségén szükséges változtatni. A javaslat lényege, hogy minden helyben lévő természeti erőforrás a helyi közösség tulajdonát képezze, vagyis szűnjön meg ezek állami és magántulajdona.

A helyi közösség a helyi emberek összességét jelenti, akik együttesen tulajdonosai, hasznélvezői és jó gondnokai a tulajdonuknak. Az állam feladata, hogy szabályozókkal gondoskodjon az erőforrások fenntartható használatáról, a közösség feladata, hogy annak megfelelően gondos gazdaként járjon el. Az erőforrás használójának, bérlőjének kijelölése a helyi közösség feladata, míg az állam kontrollálja a fenntartható használat szabályainak betartását. Az állam ebben az esetben lemond az eddig szedett járadékokból származó bevételekből, és azt a helyi közösségeknek átadja. Ez az intézkedés megerősíti a szubszidiaritást, annak gyakorlására tényleges lehetőséget ad. A helyi közösség bevételekhez jut, amely nem könyöradomány, hanem biztosan számítható bevétel.

A termőföldtulajdon (erdő is) esetében az állam szintén átadja a földtulajdont a helyi közösségeknek, míg a magántulajdon esetében a földvásárlással kerül a helyi közösség tulajdonába erre történő felajánlással, vagy a tulajdonos elhalálozásával. Amennyiben a tulajdonos örökösei a föld tényleges használói, úgy annak fennállásáig a használati jogot nem lehet elvenni tőlük. Amíg a helyi közösség nem tud élni a vásárlás lehetőségével, addig a magántulajdon fennmarad.

A helyi közösség területi határát úgy kell megállapítani, hogy figyelembe kell venni az erőforrás

eloszlás objektív körülményeit. A helyi közösség intézményesülési formáit, működési módját a helyi közösségekre kell bízni. A helyi közösség szabja meg, hogy közösségi formában, vagy bérleti rendszerben használja-e az erőforrásait. A megújuló erőforrások tekintetében is a helyi közösség válik tulajdonossá, és dönt a felhasználási lehetőségekről.

Az intézkedéssel a helyi közösségek visszakapják önrendelkezésük jelentős részét, mellé pedig kiszámítható jövedelmet, amelynek felhasználásáról maguk dönthetnek. A helyi emberek lehetőséget kapnak a helyi erőforrások helyben történő hasznosítására, választhatnak a bér munkás és az önálló vállalkozói lét között.

A helyi, közösségi gazdaság- és eszközrendszere

A szegénység enyhítése a különböző szegénységi szinteken csak úgy lehetséges, ha biztosítjuk a jövedelemteremtés feltételeit mindazoknak, akik ezzel nem, vagy csak szűkösen rendelkeznek. Ahogy már előbb is láttuk ezek a feltételek: hozzáférés a természeti erőforrásokhoz; a munkaeszközökhöz; a megfelelő ismeretekhez; az információkhoz; a tőkéhez; a piacokhoz; a helyhez, ahol a munka elvégezhető.

A fenntarthatóság feltétele, hogy lehetőleg ezekkel együtt rendelkezünk. Ez viszont csak kevés embernek adatik meg egyedül, a legtöbben ezekhez a feltételekhez csak akkor férnének hozzá, ha összefognának. Ez a szükség alkotja a közösségi gazdálkodás, gazdaság alapját. Azért van szükség tehát az együttműködésre, hogy az egyenként korlátozottan rendelkezésre álló feltételek, együttműködve teljessé váljanak. A helyi, közösségi gazdaság legfontosabb ismérve, hogy megfelel a fenntarthatóság feltételeinek. Ez a gazdaság a jogos emberi szükségleteket és nem az indokolhatatlan igényeket kívánja kielégíteni. Az együvé tartozást kifejezendő egy olyan közvetítő jelre van szükség, amelyet a közösség saját körben használ. A gazdaságban ez a jel a pénz, a közösségben pedig egy ezt helyettesítő eszköz, a pénzhelyettesítő. Azért is szükség van ennek a létrehozására, mert abból a gazdaságból, amit a pénz működtet, a szegények kiszorultak. Vagyis a helyi gazdaság potenciális szereplői számára nem áll rendelkezésre elegendő pénz, helyesebben mondva mivel ahhoz csak drágán lehet hozzáférni, erre nincs mód. Azt a sokat emlegetett versenyképességünket úgy tudjuk javítani, ha másokhoz képest olcsó hitelhez juttatjuk a közösségi gazdaság szereplőit, ha azok ez által helyi, eladható termékeket fognak előállítani, és akik az így megkeresett jövedelmükből képesek mások helyi termékeit fogyasztóként megvásárolni.

Ezzel lehetővé válik, hogy több ember kapcsolódjon be a termelésbe és fogyasztásba, és csökkenjen a jövedelemszegénység. Egyetlen dologra kell nagyon ügyelni, hogy ebből a növekedésből ne keletkezzen még több terhelés a környezetre. Ezt kívánja biztosítani, hogy egy olyan helyi, közösségi gazdaság kerül kialakításra, amelyben a részvétel feltétele, hogy az előállított áruk és szolgáltatások megfeleljenek a fenntarthatósági feltételeknek. Ez látszólag megszorítás, hiszen több olyan árut ismerünk jelenleg, amely nem felel meg ennek a kritériumnak, mint amennyi megfelel. Nos, éppen az adja ennek a közösségi gazdaságnak a másságát és fejlődésének hajtóerejét. Itt újra van szükség, és nem régire, vagyis van ok arra, hogy egy ilyen gazdaságba befektessünk, hogy újat termeljünk. Ugyancsak van ok és szükség a fenntartható erőforrás-gazdálkodás innovációjára, egy magasabb hozzáadott érték előállítására. Ha olcsóbban tudunk termelni, mert nem terhel bennünket drága hitel, ha jobbat tudunk termelni a magas környezeti hatékonyság miatt, akkor képesek leszünk versenyezni a hasonló árukkal, szolgáltatásokkal.

A fenntarthatósági feltételeknek megfelelő közösségi gazdaság a pénzhelyettesítő használatával, és a különböző termékek minősítésével különíthető el a ma működő gazdaságtól. A közösségi gazdaságba való bekapcsolódásnak tehát nemcsak az a feltétele, hogy valaki pénzt ajánl fel fedezetnek, hanem azt is vállalja, hogy olyan termékeket bocsát piacra, amelyek megfelelnek a fenntarthatóság követelményeinek. A fogyasztó a termékek minősítéséről az ezt jelző védjegyről szerez tudomást. A kialakításra kerülő rendszert kellő rugalmassággal kell kezelni. Ma nyilván kevés védjegyezhető termék van a piacon. Ahhoz, hogy legyenek ilyen termékek világos körülhatárolásra van szükség, le kell fektetni a kritériumokat. Ezeket úgy kell megfogalmazni, hogy

egy belátható időtávon állandóan szigorodjanak, és fokozatosan kerüljenek bevezetésre. Ez elegendő időt ad a felkészülésre és lehatárolja, hogy mikor, milyen feltételeknek kell majd eleget tenni. Ez növeli a kiszámíthatóságot és lehetővé teszi, hogy kezdetben se legyen üres a piac. Az ezzel kapcsolatos feladatok: védjegy létrehozása, minősítő szervezet felállítása, kritériumok megfogalmazása, kritériumok életbelépésének ütemezése, a rendszer működtetése.

A közösségi gazdaság szerkezetét nyilván a fenntarthatósági feltételek és a szükségek együtt határozzák meg. A fenntartható fejlődés feltételei között fontos a helyi kitermelés, a helyi erőforrások fenntartható használata, a szükségeket pedig valószínű az energia- és élelmiszerárak emelkedése fogja megszabni. Ebből a megfontolásból kiindulva a közösségi gazdaság legfontosabb két célterülete az élelmiszer-termelés és az energiagazdálkodás.

Mivel a beruházásokhoz szükséges hitel a magas hitelkamatok miatt drága, és mivel drága nehezen termelhető ki, nagy a kockázata annak, hogy vajon megtérül-e egy-egy beruházás, és képes-e kitermelni a hiteleket. Ebben a helyzetben nyilván csak azok jutnak hitelekhez, akik megfelelő fedezetet tudnak felajánlani. A szegénységből való kitörésnek így esélye sincs.

A pénzhelyettesítő alkalmazása segíthet a hitelkamatok csökkentésében, de nem segíthet abban, hogy a szegények hitelekhez jussanak, vagy az olyan beruházások megvalósulásában, amelyek megtérülése csak hosszú távon lehetséges.

Vannak olyan típusú beruházások, amelyek úgy segítenek jövedelmet „termelni”, hogy megtakarítanak bizonyos kiadásokat. Tipikusan ilyen az energiatakarékosság, energiahatékonyság növelése. Ebben az esetben sincs azonban lehetőségük a szegényeknek, hogy akár csak támogatási forrásokat is igénybe vegyenek, hiszen hiányzik az önerő. Így a támogatásokhoz, közpénzekhez is azok férnek hozzá, akik képesek önerőt felmutatni, és a hiányzó részt hitelből biztosítani.

Mindkét probléma megoldásához részben olcsó, és elegendő hitelre van szükség, ráadásul olyanra, amely a szegények esetében a teljes beruházási költséget fedezi. Elegendő és olcsó hitelt szintén pénzhelyettesítővel lehet teremteni. A pénzhelyettesítő segítségével egy visszatérülő alap biztosítja az olcsó, és mindenki számára elérhető hitelt.

A visszatérülő alap lényege, hogy az kamatmentes hitelt nyújt a beruházás teljes összegéig, viszont a kapott támogatást a megtérülés ütemében vissza kell fizetni.

A pénzen alapuló támogatási modelleknél a közösségi pénz elvész, nem térül vissza, ugyanakkor a pénz szűkössége csak kevés beruházás támogatását teszi lehetővé. Ennél a megoldásnál előnyként jelentkezik, hogy a pénz kamatozik a pénzhelyettesítő fedezeteként, az egyszerre kevés támogatási összeg idővel felhalmozódik, mivel visszatérül, és az új támogatási források is hozzáadódnak. Egy idő után már arra sincs szükség, hogy új forrásokat vonjanak be. Ha hosszú távú, pl. tíz éves visszatérüléssel működő beruházásokat választunk, akkor is tíz év múlva visszatérül az egész befektetett összeg, de menet közben is egyenletes elosztásnál az összeg tizede évente. A halmozódás és visszatérülés miatt nagyobb volumenű kamatmentes kölcsönöket bocsáthatunk a gazdaság rendelkezésére.

Fontos, hogy a visszatérülő alap beruházásai a produktív szférát érintsék, beleértve minden olyan termelői és fogyasztói magatartást, amely az előző termeléshez, fogyasztáshoz képest megtakarítást jelent. Szükséges a termelői és fogyasztói oldal kiegyensúlyozott hitelkihelyezése, hogy a kínálati és keresleti oldal együtt mozogjon.

Az állam vállalkozásokat, vagy éppen a lakossági beruházásokat támogató szerepe a versenyszabályok, vagy a túl sok szereplő miatt korlátozott. A közösségi, szolidáris gazdaságra azért van szükség, hogy ami tiltott, vagy korlátozott az állam számára, az nem tiltható egy közösségnek. A bennünket is sújtó piaci szabályok előtt csak tudatos közösségi együttműködéssel lehet kitérni. Ha tudatosan vásárolunk helyi árut, azzal segítünk a termelőn, és egyben segítünk magunkon, még akkor is igaz ez, ha esetleg drágábban jutunk hozzá egy helyi termékhez. Ehhez

viszont ismeretekre és tudatosságra van szükség. Ha nem hozzuk helyzetbe a helyi termelőt, és tevékenységének feladására kényszerül, akkor a társadalom közös kalapjából költünk majd rá. Ha nem fogyasztunk egészséges ételt, akkor majd a társadalombiztosítás közös kasszájából kell a betegséget gyógyítani.

A közösségi gazdaság etikáját egyrészt a kamatmentesen működő pénzhelyettesítő, másrészt a jó minőségű áru és szolgáltatás garantálja. A kamatmentesség egyrészt megakadályozza a pénz visszatartását a szükségletek kielégítésétől, másrészt biztosítja a befektetések gyorsabb megtérülését. Lehetővé teszi, hogy a szolgáltató versenyképes áron szolgáltasson, és ezzel a közösség fogyasztói is jól járnak. A jó és tartós minőséget a fenntarthatóságnak megfelelő minősítés rendszere biztosítja, a vásárló tartós, egészséges, megbízható termékeket fogyaszthat. Mindez segít helyreállítani a bizalmat.

A közösségi gazdaság akkor működhet sikeresen, ha a gazdasági döntésekhez megfelelő információ, ismeret áll rendelkezésre. A lakosság, pláne a tájékozatlan emberek, egyedül nem képesek jó döntéseket hozni, ha nem ismerik a választási lehetőségeket, a választással járó előnyöket, hátrányokat. Pl. nem ismerik a takarékoság lehetőségeit, a hatékonyságnövelő beruházásokat, ha nem tudják, hogy hol vásároljanak, és mit vegyenek meg. A közösségi gazdaság egy nonprofit támogató szolgálat működtetésével segíthet ezen.

A támogató szolgálat felállítása olyan munkahelyeket jelent, amely a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos információk tárháza. További haszna, hogy értelmiségi rétegeknek ad egy nagy tudásbázison nyugvó, magas hozzáadott értéket képviselő foglalkoztatást. A támogató szolgálat, valamint a látogató-, és forrásközpontok egymást erősítve szolgálnák a lakosság és intézmények fenntartható életmóddal és fenntartható erőforrás-gazdálkodással kapcsolatos ismereteinek gyarapítását.